

Ekkehard W. Stegmann, Wolfgang Stegmann, *Urchristliche Sozialgeschichte. Die Anfänge im Judentum und die Christusgemeinden in der mediterranen Welt*, Stuttgart-Berlin-Köln: Kohlhammer 1997, s. 430.

Początki Kościoła, dzieje i kształtowanie się pierwszych wspólnot chrześcijańskich, z jednej strony budzą ogromne zainteresowanie przedstawicieli wielu dyscyplin teologicznych – żeby nie mówić o wszystkich interesujących się chrześcijaństwem – a z drugiej strony są terenem trudnych ustaleń, ze względu choćby na szczupłość źródeł, jakimi w tej materii dysponujemy. W dodatku, teksty źródłowe są zazwyczaj na tyle trudne, że domagają się interpretacji, a ta musi uwzględniać między innymi kontekst historyczny. Omawianie studium próbuje ukazać socjologiczny kontekst, w jakim działał Chrystus, a potem jego uczniowie. W oparciu o różne źródła Autorzy próbują przedstawić w miarę dokładny obraz społeczeństwa, a na jego tle uczniów Chrystusa i pierwszych chrześcijan. Tak zakrojony zamiar niejako samoczynnie wytycza plan całego studium.

Studium rozpoczyna się od obszernego szkicu charakteryzującego „gospodarkę i społeczność świata śródziemnomorskiego w I wieku”, a więc warunków konstytuujących szeroki kontekst dla działalności Chrystusa i tworzenia się pierwszych gmin chrześcijańskich (ss. 17-94). Tworzenie tak zbiorczego szkicu jest o tyle uzasadnione, że społeczność ta tworzyła jeden organizm państwowy (Cesarstwo rzymskie), w którym obowiązywały zbliżone standardy ekonomiczno-społeczne i występowały podobne zjawiska. Autorzy przedstawiają szeroką gamę czynników składających się na stosunki gospodarcze charakterystyczne dla tego okresu, a na ich tle występujące wówczas zjawiska społeczne i stosunki panujące w tym względzie. Trzeba przyznać, że studium jest dość szczegółowe i bardzo jednocześnie syntetyczne. Podstawowym materiałem źródłowym są różnego typu świadectwa historyczne.

Druga część poświęcona jest analizie socjologicznej środowiska judejskiego (ss. 95-216). Znow w oparciu o różne historyczne źródła powstał szkic, który dość drobiazgowo omawia tak stosunki gospodarcze charakterystyczne dla społeczności judejskiej okresu tuż przedchrześcijańskiego, jak też uwarunkowania polityczne. Najobszerniej zaś są przedstawione zjawiska społeczne. W tym mieści się też analiza życia religijnego, tak mocno wpływającego na wszystkie inne wymiary życia społeczności judejskiej. Autorzy wykorzystują źródła judejskie, ze szczególnym uwzględnieniem tekstów starotestamentalnych. W tym kontekście wyjaśniają też liczne zjawiska, o których jest mowa w tekstach nowotestamentalnych. Treściowo jest to uzasadnione, gdyż taki związek wydaje się naturalny; wszak teksty nowotestamentalne są głęboko zakorzenione przede wszystkim w tym kontekście historycznym.

Obie te części stanowią dobre tło dla trzeciej części (ss. 217-306). Jest ona poświęcona „socjalnej historii wspólnot wierzących w Chrystusa w miastach Cesarstwa rzymskiego”. Autorzy koncentrują swoją uwagę przede wszystkim na pierwotnej gminie chrześcijańskiej. Próbuje przedstawić jej rozwój a także jej charakterystykę poprzez uwarunkowania społeczne; zarówno te, w jakich działali pierwsi chrześcijanie, jak też charakterystyczne dla samej gminy. W tym wypadku zasadniczym tekstem źródłowym są już pisma Nowego Testamentu, interpretowane głównie według klucza socjologicznego.

Całość uzupełnia część czwarta, poświęcona sytuacji kobiet w społeczności świata śródziemnomorskiego jak też we wczesnym chrześcijaństwie (ss. 307-346). Jakkolwiek wydaje się, że obecność tej części w całym studium jest wynikiem nie tyle potrzeb merytorycznych, ile mody dziś obowiązującej, tym niemniej pasuje do całości i ją ubogaca. Ta część jest mimo wszystko nie tylko mniej obszerna od pozostałych, ale też mniej szczegółowa. Natomiast przedstawia dość ciekawą analizę środowiska kobiecego występującego w pismach nowotestamentalnych.

Studium jest interesująco zbudowane od strony formalnej. W zamiarze autorów było, aby cała książka stanowiła jedność, z równoczesnym wyraźnym wyodrębnieniem poszczególnych części. W efekcie każda z czterech części stanowi formalną całość i może być przedmiotem studium bez konieczności studiowania pozostałych części. Wprawdzie przy lekturze całego dzieła zauważa się trochę powtórzeń, ale w sumie nie są one zbyt uciążliwe. Autorzy, zwłaszcza przy analizie tekstów Pisma świętego, bardzo dużo uwagi przywiązują do „Sitz im Leben” Jest to zabieg metodologiczny – z którym można się do końca zgadzać lub nie – dość często dziś stosowany w podejściu do tych tekstów. Z całą pewnością w wielu miejscach analiza przeprowadzona przez autorów tekstów, a zwłaszcza charakterystyka osób występujących na kartach Nowego Testamentu, wnosi wiele do zrozumienia tekstu. Również przywołanie wielu danych z bezpośredniego kontekstu historycznego należy uznać za element ubogacający studium. Mimo tego dla zrozumienia prezentowanych analiz wymagana jest uprzednia znajomość tak dość szerokiego kontekstu historycznego, jak też Pisma świętego i historii pierwotnego Kościoła.

Nie do końca z kolei przekonuje analiza zjawisk społecznych przeprowadzana przez Autorów, która wielokrotnie jest dokonywana według z góry przyjętego założenia (dużo elementów klasowego podejścia do zjawisk społecznych). Można pytać, czy przyjęta perspektywa wyjaśnia wszystko. Można też zauważyć cechę, która jest w dużej mierze charakterystyczna dla badaczy niemieckojęzycznych. Studium jest przeładowane drobiazgowymi odniesieniami i wiadomościami, co wymaga dużej uwagi podczas lektury. Wartość publikacji podnosi zamieszczona w niej bardzo bogata bibliografia przedmiotu, oraz szczegółowe indeksy: źródeł i rzeczowy.

Merytorycznie praca z całą pewnością wnosi dużo i dla ludzi zajmujących się tak egzegezą Pisma Świętego jak też historią początków chrześcijaństwa stanowi interesującą pomoc. O tym, że cieszy się zainteresowaniem świadczy fakt, że w przeciągu dwu lat doczekała się już drugiego, uzupełnionego wydania.

Ks. Antoni Żurek

